

SERRA D'OR

JUNY 1972

Gabriel Ferrater,
1922~1972

RESTRICCIONS MENTALS

comèdies i comedians

per Joan Fuster

Em fa una certa angúnia haver-ho de confessar. El cas és que, quan vaig al teatre, em costa un gran esforç d'assumir l'actitud necessàriament lògica d'espectador». Ben sovint, passa més de mitja representació abans que no arribi a sentir-me atent al que s'esdevé a l'escenari. Vull dir: al que s'hi esdevé en tant que fet «dramàtic». Miro i escolto, això sí, i tant com qualsevol altre individu del públic. Però les meves reaccions, d'entrada, són de «refús». Per començar, trobo que els actors sempre van mal vestits, excessivament maquillats, i que fan coses estranyes amb els braços i amb els músculs facials. La veu els surt generalment amb una modulació grotesca: de vegades, només demanen un vas d'aigua o constaten que plou, i no poden evitar de «recitar-ho». L'èmfasi em desconcerta. Les paraules del text, que potser m'havien semblat correctíssimes si les havia llegides sobre paper imprès, les trobo insuportables. Tot plegat em recorda els «Pastorets» de la meua infància —el «Betlem», deïem al meu poble—: una operació atrotinada i pueril... I, sens dubte, ni la companyia ni l'autor no en tenen la culpa. L'experiència, l'he passada amb els millors comedians que han circulat pel país, i amb les obres literàriament més excel·lents. La «culpa», si n'hi ha alguna, deu ser meua... Finalment, acabo per acostumar-m'hi, i al candavall ja sóc un «espectador» més: brechtianament «distançat» o no, segons les circumstàncies, m'incorporo a les previsions rituals de la clientela, i aplaudeixo i tot, si molt convé. De tota manera, la cosa em deixa una mica inquiet. Em demano a què obeeix aquesta meua «insensibilitat» inicial; em demano, de més a més, si únicament jo en sóc afectat, entre els pobladors de la platea... No em resigno a descartar la possibilitat que, en el fons, unes determinades formes de teatre a l'ús —obres i actors, i tot el que hi ha implícit— siguin una involuntària prolongació de la tècnica dels «Pastorets». Fa uns mesos, al Poliorama, vaig «assistir» a un Valle-Inclán horrorós. O em semblava que era horrorós. La referència als «Pastorets» de Centre Parroquial amb prou feines era superada per les frases de don Ramón, mal manipulades altrament... La pretensió devia ser sublim, i jo tendeixo a respectar totes les maniobres del proïsme, sobretot si són sublims. Però... Ara: més aviat desconfio de mi mateix. Només molt de tard en tard passo per taquilla. Per motius que m'excuso d'explicar, no puc ser un «addicte» del teatre. Ja ho comprenc: el teatre és una «convenció» o un «convencionalisme», com qualsevol altre. Cal participar-hi —compartir-lo— per a no rebutjar-lo com un entreteniment incompreensible. La gent que hi va cada setmana ho troba ben «normal»: la indumentària ridícula, la gesticulació abrupta, la dicció estudiada, estudiantíssima, la verbola arbitrària de l'escriptor. Els qui no, no... Tot «convencionalisme» exigeix una adhesió prèvia. Quan se'n presenta sense embuts, amb la in-

solència pura de ser el que és, el problema varia. La farsa estricta, o els eternals «coturns» no menys estrictes, capturen de seguida l'«expectació» del passavolant més impertèrrit. Poques vegades m'he interessat tant en un espectacle com en les «càbaretades» de la Maria Aurèlia o d'en Jaume Vidal. I un dia, vaig caure en la temptació de veure una *Ronda de mort a Sibera*, i em va semblar que l'Espriu encara era més fudodament Espriu que jo no em pensava: tant, que, en eixir del Romea, vaig buscar ràpidament una expendeduria de conyac, amb l'esperança d'un simulacre de reconciliació amb la vida... Anècdotes a part, la qüestió del teatre —el «problema»— té aquest origen. La «crisi teatral» és antiga. D'ençà que les taules hagueren d'enfrontar-se amb la competència del cinema —i d'un cinema amb tarifes més afables i amb plantejaments més elementals—, el teatre s'aguantava d'un fil: d'uns fans, si val el terme. Amb la televisió en marxa, les famílies opten per prescindir de l'escena. No crec que ningú se'n faci il·lusions: ni a Barcelona ni a Londres o Nova York, ni en català o en castellà o en anglès. Les estadístiques revelen que, a tot arreu, l'assistència al teatre —incloent-hi el «teatre missional», d'esquerra o d'església— significa una desgraciada xifra del total del veïnat. El teatre continua sent el que sempre fou i probablement sempre ha de ser: una «convenció». O sigui: un joc amb reglament. Com tot, al cap i a la fi. Evidentment, el món dels fotogrames no és menys convencional: fins i tot ho és més. Però aquí comença la història: es tracta de «convencions» ben distintes, i la de les pantalles és la predominant. Les multituds pedestres i depravament subalternes han caigut en la trampa de les pantalles, grans o petites: el cine i la tele són la nostra distracció, única, per desgràcia. I ens hi hem adaptat. Hem perdut l'antiga familiaritat amb el teatre, i si mai hi acudim, no ens «convencem». Gairebé sempre, la «convicció» depèn de la «convenció». Tant se val. La realitat és que el teatre ens resulta una mica «difícil»: difícil de digerir. Potser, quan el teatre era encara viu, una *troupe* regular podia fer-nos acceptar un gran llibre —un Shakespeare, diguem-ne— en «males condicions». Algú ha sostingut la hipòtesi que un *Hamlet* representat en calçotets acaba per imposar-se al públic. No dic que no. Però en el passat. Avui, un *Hamlet* eficaç hauria de ser com un *Ironside*, i no sé si ni tan sols així superaria la desconfiança de l'auditori... Els professionals del teatre fan el seu fet, quan troben mecenes o subvencions oficials; publiquen revistes secretes; escriuen articles admirables, que els directors de diari publiquen per superstició... És pur heroisme, això. Tremendament estimable. No sé si se n'adonen, però són peces de museu. I no solament els de pretensió «minoritària». També els altres: els residus comercials i d'aparença «majoritària». Fa pena, indiscutiblement...

nota per a persuadir

GOTES DE SANG

La majoria dels estudis de la Il·lustració estableixen un model d'interpretació que consisteix a afirmar que des del poder fou emès un programa reformador i centralista que trobà el millor acolliment. Una acceptació positiva que estava en bona part basada en el fort creixement econòmic de la segona meitat del segle XVIII, que eliminava pràcticament les tensions antigues i no tan antigues. Adhuc la gran interpretació nacional que és ja *Història de Catalunya* de Ferran Soldevila accepta aquesta versió i parla textualment d'un «fondre's dins Espanya». Però, què hi ha per sota la part visible de l'«iceberg»? No ens ho diran els papers impresos que han passat per una implacable censura, ni ens ho diran els papers oficials, sinó que per a conèixer el rerefons dels problemes, els esbucats dels asfixiats o, almenys, les resistències, caldrà parar aquella orel·la que fa sentir com «creix l'herba».

L'escorcollament dels arxius, de les correspondències és l'únic mètode que ens pot donar petits o grans indicis sobre si, després del 1714, haurem d'esperar al segle XIX per a retrobar tensions nacionals. L'episodi de la instauració, proposada des del poder per Campomanes, de les «Societats Econòmiques d'Amics del País» per tot Catalunya és un dels que, ens ho sembla, dóna material suficient per a posar en dubte aquella uniformitat. En d'altres bandes he publicat treballs que permeten d'avaluar el fenomen en el seu conjunt, i per això ara només vull reproduir una carta de Sisternes i Feliu. Aquest era un advocat i funcionari valencianista que fou nomenat Fiscal de l'Audiència de Catalunya i que arrel·là fins al punt de formar part, amb Capmany i Caresmar, del grup dels «homes del 1780». Segons una hipòtesi de Josep Fontana, la ideologia del grup connectava amb la dels escrits del període 1680-1714, i, en el cas de Sisternes, podria estar enfortit per haver-se casat amb la descendent del principal teòric d'aquells anys, Feliu de la Penya, segons m'ha informat Juan Manuel Giral. Si aquest era l'autor de la carta, el motiu era comunicar les gestions que havia fet perquè la Societat Econòmica de Taragona, aleshores en període de constitució pels jansenistes moderats, l'arquebisbe Armanyà i el futur arquebisbe Felip Amat, pogués tenir uns estatuts diferents dels «proposats» per Campomanes.

I ara, simplement, un fragment d'aquesta lletra datada el 2 d'abril de 1787: «Tengo notado que a todas las sociedades erigidas en estos últimos tiempos se les han aplicado vengas o no vengas bien los estatutos de la de Madrid, porque vive y manda su autor. Por otra parte recelo que los estatutos se aprueben con las innovaciones que usted supone y yo tengo por justas e indispensables respecto a los de la Sociedad de Madrid. El conocer que Cataluña, por su situación, clima y costumbres de sus naturales necesita distintas reglas es mucha obra y cuesta gotas de sangre el darlo a entender. Vdes. con todo harán bien en persuadirlo y en demostrarlo y yo por mi parte derramaré la mía para que estas verdades se conozcan aquí con toda extensión».

ERNEST LLUCH